

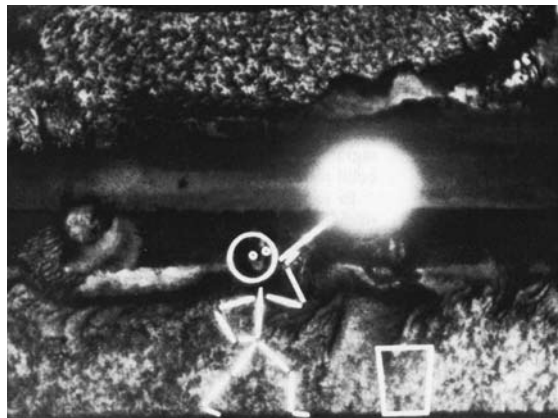
Csak tiszta forrásból

Bartók születésének századik évfordulóján a színház a zeneszerző műveiből készült összeállítással tisztelgett emléke előtt. Nem túlságosan hosszú fejtörés után a „*Csak tiszta forrásból...*” címet adja a négy zeneművét színpadra állító műsornak. A már 1981-ben is közhelynek számító titulust az indokolja, hogy a műsor záró darabjaként a *Cantata profana* kerül színre. Az est a *Két arcképpel* kezdődik, ezt követi a Zólyom megyei szlovák népdalokból készült *Falun*-ciklus. Az összeállítás harmadik darabja a *Táncszvit* felújítása. Az első és a második rész közjátékaiként a *Kicsit ázottan* és a *Medvetánc* dallamaira készült marionett etűdök láthatók Pataky Imre virtuóz előadásában.

A sajtó az ünnepi eseménynek kijáró tisztelettel emlékezik meg a bemutatóról. Persze a recenziók némelyikéből nem hiányzik a hajdani nagy sikerekre, *A fából faragott királyfira* és *A cso-*

Két Pierrot-játék, 1979

Gömbök és kockák, 1979

dálatos mandarinra való hivatkozás sem. „Könnyebb is, nehezebb is most a munkájuk, mint tizenvalahány esztendeje – írja Lőcsei Gabriella a Magyar Nemzetben. – Könnyebb, hiszen rangjuk, régi érdemük eleve bizalmat szavaz a megdöbbentő vállalkozásnak. És nehezebb a munkájuk, mert ezúttal nem szövegkönyvvel, mesével «történetesített» műveket kell bábszínpadukon megjeleníteni, hanem zenekari kompozíciókat, énekkari feldolgozásokat. Olyan művészi szerkezeteket kell tehát látványelemekre bontaniuk, amelyek elsősorban vagy egyedülvalóan hangzási összefüggésekkel fejeznek ki jelentéstartalmakat, eszmei, etikai vagy filozófiai szimbólumokat. Akár akarja, akár nem, a bábtervező és a bábrendező lefordítja és eseményesíti tehát a testetlen, nem materiális közegekben fogalmazódó tartalmakat. *Illusztrálja a zenét.*

[...] Ugyanazok a szerzői a két központi fontosságú jelenetnek. Mindkettőnek Szilágyi Dezső írta a bábforgatókönyvét, Koós Iván tervezte a figurákat és mindkettőnek Szőnyi Kató a rendezője. Stílusában és merészségében is két lényegesen különböző mű került ki eme alkotócsoporthoz. A *Cantata profana* óvatossággal követi a ballada szövegét. Népmesei, népművészeti figurák jelenítik meg a zenét, gondo-

Falun, 1981. Simándi Anna, Kárpáti Gitta, Dallos Ibolya

san ügyelve arra, hogy a jelenetek mozgalmassága ne tolakodjék a zenei hatások elé.”¹⁸³

Hasonlóan vélekedik a látottakról az Élet és Irodalom cikkírója is: „A látványszuverenitás megzabolázása néhol a puritánságig csökkenti a cselekményt. A szemléltetési elv következetes keresztülvitelében a színre hozók elmerészkedtek az állókép-tűrés határáig. Addig, ahol a báb-színház egyik fő veszélye, az úgynevezett ária dramaturgia leselkedik. A szarvasvadászat megoldása – talán a csodaszarvas-báb jelentéktelensége miatt is – egészében alatta marad a várakozásnak. A szarvassá vált fiú áriája alatt nem éreztük elegendőnek az ágasbogas agancsok finom rezegtetését meg a világítási effektusokat, melyek, persze, némileg feledtetik a statikus beállításokat.

Amilyen elhatározottan képzőművészeti jellegű marad a *Cantata profanának* ez az 1981-es szcenírozása, annyira más a színpadi cselekmény és a zene viszonya az eredetileg 1973-as feldolgozása, s most felújított *Táncszvit*ben, mely ugyanennek az alkotó triónak meggyőzően önálló, magasrendűen invenciózus munkája, remekléseredményt hozó kísérlete.

[...] Elsőrendű profi színvonalon rendezte meg a maga könnyebbnek csupán látszó báb-zenedarabjait Balogh Géza és Urbán Gyula is; a társulat második rendező-nemzedékének két kiválósága. Mindketten Ambrus Imre tervezővel dolgoztak együtt. Stílárisan egynemű, de feltűnően részletgazdag egyfelvonásosaik az összeállítás egyenrangú fénypontjai.

Balogh a korai *Két arcképet (Egy ideális – egy torz)* dolgozta fel. Nehéz teendővel bízta meg előadóit: az ideáljáról máséfejjel (ám saját testtel) ábrázoló Erdős Istvánt és Szakály Mártát, ki

¹⁸³ Lócsei Gabriella: *Csak tiszta forrásból*. Magyar Nemzet, 1981. május 7.

feketeszínházi mozgatóssal elevenítette meg az egészalakos Lány-figurát, mind eszményi, mind köznapi «kivitelében».

A rendező önironikusan szecessziós fátyol- és függönyjátékai igen hatásosak. A berendezéssel való veszélyes játékaik pedig szemérmesen vallottak együttese fölényes szaktudású csapatmunkájáról.

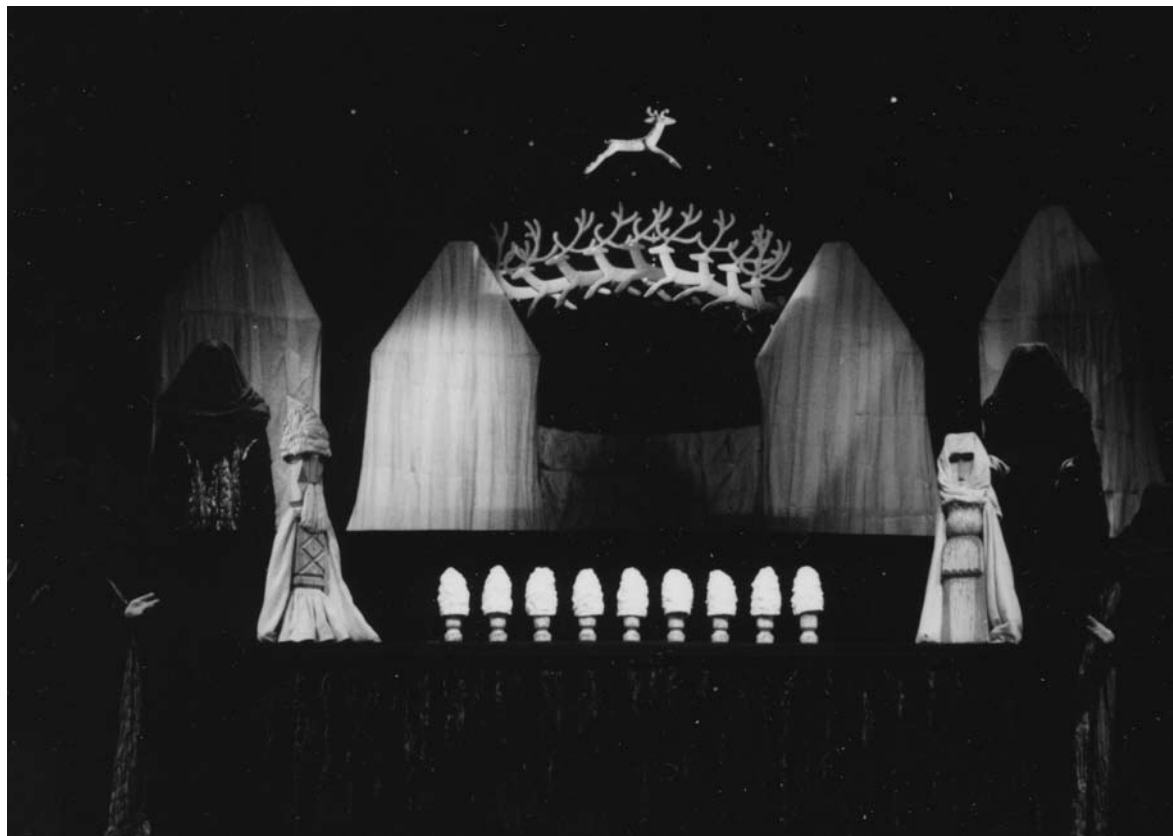
A *Falunt* rendező Urbán Gyula, az 1975-ös stúdióműsorból emlékezetes Mozart-darabjához (a *Les petit rienhöz*) méltó nagyszerű színpadi mókát hozott létre a folklorisztikus bevezető és záró részekben a kalapfejű, de igazi „bábokkal” s a velük fekete drapériák közül incselgő, felszalagozott-pártázott valódi asszony- és lányfejekkel. A középső tételre – a Bölcsődalra – tartogatta az egész előadás legintimebb perceit; a hatalmas térben bölcsőkeretet imitáló parányi árnyjátéktáblán – gyermekien naiv papírfigurácskákkel – roppant költőien elmondott egy egész emberéletet.”¹⁸⁴

Az 1982 decemberében bemutatott két egyfelvonásos, de Falla *Pedro mester báb-színháza*¹⁸⁵ című báboperája és Sztavinszkij *Tűzmadár*¹⁸⁶ című balettje a véletlen folytán került egy műsorba. Előbbi egy évvel korábban a Magyar Televízió felkérésére született, utóbbi Franciaországban készült, Bródy Vera tanítványaival. A két darab között – Kodály születésének 100. évfordulója tiszteletére – két Kodály-ballada, a *Barcsai* és a *Kádár Kata*, valamint a *Pünkösdőlő* című gyermekkarra készült mű is helyet kapott. Annyi a közös a szerzőkben, hogy kortársak voltak. Szerecsére ezúttal elmarad a gyakran alkalmazott és könnyen felcserélhető gyűjtőcím, így remélhe-

¹⁸⁴ Iszlai Zoltán: *A csoda szolgálatában*. Élet és Irodalom, 1981. április 18.

¹⁸⁵ *El retablo de maese Pedro*. Koncert-bemutató: Sevilla, 1923, színpadi bemutató: Párizs, 1924.

¹⁸⁶ Ósbem. Gyagilev Balett, 1910. április 25, Párizs.

Cantata profana, 1981

tő, hogy a néző nem töpreng el azon, miféle szerkesztői elvek tették egymás mellé a különböző műfajú darabokat.

Bár Lukácsy András *Bábjáték koncertmuzsikára* címen számol be az előadásról, hamarosan kénytelen rájönni, hogy még ez sem közös a bemutatott művekben. „Az első produkció tulajdonképpen nem is koncertmuzsikára készült – írja, – hiszen de Falla műve, a *Pedro mester bábszínháza*, mint a címe is mutatja, a bábuk nyelvén írott egyfelvonásos vígopera. S lehet, hogy éppen ezért volt a színpadra alkalmazó és rendező Balogh Gézának könnyebb dolga: nem kellett műfaji átültetésekkel fáradsz. Erénye azért ennél jóval több. De Falla zenéje és a Cervantestől átvett szöveg (Szöllősy András fordításában) valóban

«kínálja magát»; az azonban már Balogh leleménye, ahogyan a játék különböző, ám egymásba fonódó síkjait megtervezi. Háromféle léptéket használ: a színpadon levő bábszínpad «korabeli» marionett-mozgatóit színészek alakítják, kitűnően formálva meg a középkori bábosok munkájának naiv esetlenségét. Közülük Borszéki Márta munkája (s hozzá a szép recitativókat éneklő Zempléni Mária orgánuma) különösen kiemelkedő. Emellett a színpadi bábszínház «közönségét» részben óriásbábok, részben maszkos színészek hozzák elének – közöttük van Don Quijote, aki a harmadik síkon, a kicsiny marionettfigurák megjelenítette kaland-epizódban alabárdal ront a játékbeli Melisendrát elrabló mórokra, tönkrezúzva ily módon az egész bábszínház-dobozt,

díszletestől, mindenestől. Ez a lépték-aránytalanság ily módon nem is csak a játéksíkot különíti el alkalmasan, de alá is húzza az óriás-lovag indulatának komikumát, aki roppant fegyverével a törpék ellen támad. A cervantesi gondolat tehát nemcsak a zene által, de a látvány és cselekmény által is megerősödik – muzsikában is, megvalósításban is szép produkció ez.

Az előadás magját képező második, «Kodály-felvonás» balladáinak feldolgozása már vitatható. A *Barcsai* és a *Kádár Kata* árnyjátékban kerül elénk: a kivitelezés és a képzőművészeti megvalósítás (tervező: Ambrus Imre) megint hibátlan – ám éppen ez a formai makulátlanság hagy bennünk valami hiányérzetet: a balladának, ennek az

emberi előadásra szánt műformának éppen az emberi közelsége kerül veszélybe. Kevésbé a középső kórusmű, a *Pünkösdőelő* hagyományos folklórtánca esetében, amely a maga élénkebb látványvilágával, képi és mozgásbeli elevenességével egészséges tradíciót visz tovább. [...]

Amennyire a bábfigurák alkalmasak lehetnek elvont – akár zenei – gondolatok közlésére, ugyanannyira fennáll annak a veszélye is, hogy a látvány – ha mégoly bravúros is, – pusztá illusztrációvá válik. Sztravinszkij *Petruskája* a maga népi mozgalmasságával reveláció volt ebben a színházban annak idején, most azonban az egykori siker ihlette másik Sztravinszkij-adaptáció, a *Tűzmadár* megmutatott csupán egyfajta lehető-

Tűzmadár, 1982

séget, a tervező és rendező Koós Iván és Bródy Vera egyedi elképzelését a muzsika képi világról.”¹⁸⁷

Az 1986-ban készült *Maskarások* című összeállítás korábban bemutatott darabok felújítása volt, kivéve Urbán Gyula Liszt *La Campanella* és Szerelmi álmok című zongoradarabjaira készült tiszteletlen bohózatait, amelyek ugyancsak a Magyar Televízióban kezdték pályafutásukat.

Az Állami Bábszínház utolsó zenés bemutatója 1989-ben, a Jókai téri Kamaraszínházban volt. A *Játékok zenére* gyűjtőcímen gyerekeknek készült műsorban Debussy *Játékdoboz*, Dukas *A bűvészinás* és Saint-Saëns *Az állatok farsangja* című darabja szerepelt.

„A *játékdoboz* című Debussy-zenedarab bábszínpadi változatában (szövegek: Békés Pál) a játékmaci harcba indul az elgépiesedett, ridegen fémes csillogású, gonosz robotok ellen. Egész kis hadsereg van nagypapa korabeli ólomkatonákból, harci ménje egy szelíd hintaló. Félelmetes, ahogy az örökké mozgó hosszú csápú főrobot megnő a mackótól elrabolt, hatalmat jelentő kalap alatt. Szép, ahogy a kis gerlék, akiknek édesanyját a robotok lelőtték, a játékok által melengetve kikelnek a tojásból. Megrázó, amikor a mackó repülni tanítja őket. Lengyel Pál rendező igen mély érzelmeket akar megmozgatni. Ami az elmúlt évek legjobb bábszínházi gyerekelőadásá-

ban, a *Hupikék Péterben* gyönyörűen sikerült, ezúttal csak félsiker. [...]

A három részből álló műsor legkidolgozottabb száma Dukas: *A bűvészinás* című szimfonikus költeménye (szövegek: Balogh Géza). A bűvészládából az inas által kiszabadított rekvizitumok, kellékek önálló életre kelnek, és izgató kavalkádban hömpölyögnek. Egy tapsifüles hatalmas lepkévé változik, színes kendő pompázatos libegését szemlélhetjük, és különböző méretű ládák fenyegető táncát láthatjuk. [...]

Saint-Saëns: *Az állatok farsangja* (szövegek: Urbán Gyula) bábatrakkciók sorozata. Magába roskadó, bánatos egykedvűséggel ül a szobájában a bohóc. Szomorúságában vízszugarakat lövell ki a szeméből. Ahogy ez a balettekben oly gyakori, barátai különböző mutatóványokkal próbálják felvidítani. Kisegér jár gyors, csilingelő táncot, foszforeszkáló halak suhannak el előtte vigasztaló uszonycsapkodással, marionett majom zongorázik, miközben a farkával püfölt cimbalommal kíséri magát. [...] Különböző bábttechnikák keverednek a gyerekek által ámulattal figyelt előadásban. Ebben kiemelkedő része van a mindhárom darabot tervező Orosz Klaudiának. [...] A színészek számára azonban több egyéni sikert, virtuóz megmutatkozási lehetőséget adhatt volna a szintén Balogh Géza által rendezett produkció.”¹⁸⁸

¹⁸⁷ Magyar Hírlap, 1983. január 5.

¹⁸⁸ Bóta Gábor: *Izgató kavalkád. Játékok zenére a Bábszínházban*. Tükör, 1989. október 29.

8.

Egy színház két arca

Kardos G. György 1965-ben távozik a színház-tól. Ekkor Tarbay Edét szerződtetik dramaturgnak, aki 1974-ig tölti be a munkakört. 1974-től Lázár Magda a dramaturg, majd 1979-től Tarbay is visszaszerződik. Ettől kezdve két dramaturgja van a színháznak.

Tarbay költő, műfordító, meseíró. A Színművészeti Főiskola dramaturg szakán végzett, utána egy évadot a Miskolci Nemzeti Színháznál, majd kilenc évet a Magyar Televízió Gyermek- és Ifjúsági Osztályán töltött. Számos mesejátékát mutatták be a színházak, a Bábszínházban is több darabja és átdolgozása került színre.

Lázár Magda ugyancsak a Színművészeti Főiskola dramaturg szakán szerzett diplomát, majd színházi folyóiratok, illetve a Népművelési Intézet munkatársa. Ezután a szolnoki, a miskolci, majd kilenc évig a debreceni színház dramaturgja. Több drámafordítása szerepelt különböző színházak műsorán.

Tarbay meseírói és Lázár színházi tapasztalatai jól kiegészítik és segítik a közös munkát. Ugyanakkor Kardos G. távozása sem bizonyul végleges szakításnak: több átdolgozást készít a

Bábszínháznak (Swift: *Gulliver Liliputban*, Szabó Magda: *Tündér Lala*, Svarc: *A Sárkány*), sőt, 1972-ben két évadra visszatér a színház kötelékébe.

Urbán Gyulával befejeztük tanulmányainkat a prágai Művészeti Akadémián; visszatérésünkkel hosszú időre véglegessé válik a rendezők névsora. Csak 1977-ben bővül a létszám Deák Istvánnal, illetve Lengyel Pállal, aki Kaposvárról kerül 1981-ben a színházhoz. Korábban a miskolci Manézs Alternatív Színház alapítójaként vonta magára a kultúrpolitika haragját.

A színház kettéválásakor a Kolibri Színházhoz szerződik, majd 1994 és 1996 között a Budapest Bábszínház művészeti vezetője, 1996-tól rendezője. 2003-tól az egeri Harlekin Bábszínház igazgatója.

Három évad szerény feladatai és hasonlóan szerény eredményei után, 1966-ban – a bevezetőben már említett okokból – elhagytam a Bábszínházat. Kilencévi prózai színházi működés után, 1975-ben visszahívtak. Rendezői munkám mellett az országos részleg művészeti vezetője, később általános vezetője lettem. A felügyeletem alá tartozott a Bábszínészképző Tanfolyam is.